

Manjinama se mora omogućiti dvoje:
lojalnost prama materinskom narodu
i lojalnost prama državi, u kojoj se
nalaze.

»Koroški Slovenec«

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

FRANCUSKA I ITALIJA

Već se od nekog vremena opaža, da je Francuska promijenila pravac svoje vanjske politike. Francuska napušta ponos Briandovu ideju zbljenja s Njemačkom. Pokazalo se naime, da je ta ideja, kolikogod bila plemenita i dobra, neostvariva. Naročito se je ta ideja pokazala neostvarivom i iluzornom otkako su u Njemačkoj ojačale nacionalističke struje. Hitler nije duduše uspio da dođe do vlasti, ali hitlerizam je u Njemačkoj jak i utjecajan. A Papen i Schleicher, koji su se preko hitlerizma uspeli na vlast, u vanjskoj politici provode baš Hitlerove ideje. Revanšizam, revizionizam i imperializam, to su osnovna načela sadašnje Njemačke. Francuska je bila prisiljena pred tom realnošću da napusti svaku daljnje nastojanje oko približavanja Njemačkoj i da se drugamo orijentira. To bi možda i sam Briand bio učinio, da je živ. Francuska ne može da ostane izolirana. Naslijednik Brianda Tardieu pokušavao je da osvježi stare veze s Engleskom. Treba priznati između Engleske i Francuske odnosi su dobri.

Kad su u Francuskoj na posljednjim izborima pobijedili ljevičari, mislio se ispočetka, da će Francuska biti još manje prijateljska prama fašističkoj Italiji, nego prije. Međutim, dogodilo se obratno. Herriot je odmah pokušao da se približava Italiji. Odlučno je i otvoreno istupio za sporazum s Italijom na velikoj skupštini radikalno-socijalističke stranke u Toulou, kad je rekao, da se Francuska i Italija moraju sporazumjeti, jer su one vezane jedna na drugu. Značajna je i ona Herriota izjava, da saveznici nisu poslije rata bili uvijek najpravedniji prama Italiji, pa to treba ispraviti... Francusko ministarstvo vanjskih poslova počelo je pod Herriotom ozbiljno da radi na zbljanju s fašističkom Italijom, a po padu Herriota, tu je politiku nastavio Paul Boncour.

Posljednjih dana dogodile su se u tom pravcu važne stvari, a najvažnija je bez sumnje imenovanje Henry de Jouvenel za ambasadora u Rimu. Henry de Jouvenel nije diplomata od karijere, nego je novinar i političar, ali on je najpodesniji za mjesto, koje mu je

dano zato, jer je stari prijatelj Italije i jedan od onih francuskih političara, koji priznaju, da je u mirovnim ugovorima Italija bila prikraćena i da joj to treba na neki način nadoknaditi. Poznato je, da Italija kao glavni motiv losih odnosa s Francuskom navodi baš to, što su za nju krivnjom Francuske mirovni ugovori nepovoljni. Ona je, navodno, morala dobiti u svakom pogledu više, nego što je dobila. De Jouvenel je osim toga i po svojem političkom uvjerenju, da je s sindikalistom blizu fašističkom gospodarskom programu. On je nadalje blizu francuskim vojnim krugovima, a to je u odnosima između Italije i Francuske vrlo važno... De Jouvenel je osim toga čvrsto uvjeren, da je prijateljstvo Francuske i Njemačke neostvarivo, pa zato treba stvoriti prijateljstvo s Italijom.

Već je dulje vremena na pripremanju terena za zbljenje Italije i Francuske radio u Rimu francuski senator Berenger. Jedan dio francuske štampe drži, da je Berenger stvar tako daleko doveo, da de Jouvenelu neće akcija biti najteža. Medutim prema pisanju talijanske štampe izgleda kao da stvarni ipak nisu tako jednostavne i kao da Italija nije još sasvim spremna na sporazum. De Jouvenelovo imenovanje nije fašistička štampa pozdravila s velikim oduševljenjem. De Jouvenel je dao francuskoj štampi neke značajne izjave o prijateljstvu s Italijom, ali fašistička štampa nije previše zanesena. Mussolini nije direktno još pokazao kako će primiti francusku ponudu. Engleskoj štampi je dao jednu izjavu, u kojoj govori, da se nuda, da će 1933 biti povoljna u internacionalnoj politici, da se nuda u dobre odnose s Francuskom, da Italija nije militaristička, ali značajno je, da te detalje iz Mussolinijevih izjave ne donosi i fašistička štampa. Da naše čitatelje uputimo u namjere Francuske i držanje Italije donosimo nekoje izjavu iz francuske i fašističke štampe, bolje reći iz pariškog »Tempsa« i rimskog »Tribune«. Kako se po tim izvaticima vidi, Italija želi da joj Francuska pusti slobodne ruke na Jadranu, na Balkanu i u srednjoj Evropi, a Francuska joj to ne može dozvoliti. I tu su najveće poteškoće ovog zbljanja.

ŠTO PIŠE FRANCUSKA ŠTAMPA

U povodu nastojanja da se izglade francusko-talijanske nesuglasice i da se te dvije zemlje sporazume pariski ugledni list »Temp«, koji ima poluslužbeni karakter i koji uvijek vjerno tumači smjernice vanjske politike Francuske, piše u svom broju od 16. o. m. na uvodnom mjestu pod naslovom »Francuska i Italija« ovo:

Internacionalna štampa ovih dana mnogo komentira stanje odnosa između Francuske i Italije. Imenovanje g. Henrya de Jouvenela za ambasadora u Rimu, izjave, koje je dao nedavno g. Mussolini londonskom listu »News Chronicle«, polemika između talijanske i jugoslovenske štampe u povodu trogirskih incidenta te u povodu namjeravane carinske unije između Italije i Arbanije, sve to čini da je za političke krugove od velikog značenja da ispitaju stvarnu situaciju i da procijene ideje, koje se nameće svim duhovima, koji iskreno žele da vide konsolidovan mir Europe. Iako ima povoljnih tragova u cilju zbljanja i saradnje ima s druge strane još uvijek naročito u novinskoj polemici ekseza nervozne simptoma koji pokazuju da je situacija još uvijek mutna. Trebalо bi da se raščisti moralna atmosfera stvorena kontroverzijama, koje su često i produkt strasti i tendencijoznog tumačenja najdostavljivijih činjenica. Trebalо bi se postaviti otvoreno pred političku realnost sadašnjice i shvatiti da mora prevagnuti ono što zbljava dvije susjedne nacije u njihovom interesu i za dobro čitave Europe, nad onim što ih dijeli.

Bez sumnje iznenadile su izjave g. Mussolinija londonskom listu »News Chronicle«, jer su u sasvim različitom tonu od onoga prijašnjih manifestacija šefa talijanske vlade. Ne samo da Duce predviđa ozbiljno poboljšanje opće situacije u godini 1933., nego se on nuda da će se realizovati i francusko-talijansko zbljenje te pored toga izražava želju da se sačuvaju dobro odnosi s Jugoslavijom dodavši da posluvu izgleda da to pitanje neće poremetiti život u Evropi. Može u najmanju ruku da se zaključi da ove izjave g. Mussolinija manifestuju povoljne naklonosti za ozbiljan napor dobre volje, a s francuske strane slijedno neće romanikati dobre volje u pravcu ovakve politike približanja i saradnje. Francuska je naime u nekoliko navrata pokazala želju da pristupi prijateljskim pregovorima. A ako te namjere nisu donijele

rezultata, koji su se očekivali, to je zato, jer tome nisu pogodovale internacionalne prilike. Mi ne prestajemo da držimo, da je francusko-talijansko prijateljstvo esencijalni uslov evropske politike, koja bi bila uistinu plodna. Mi nismo nikad prestajali da radimo na afirmaciji toga načela u svim domenama pa čak i u doba kad je to bilo i teško i mučno zbog oštrog tona izvjesne fašističke štampe.

Dvije stvari nalažu vezu između Italije i Francuske: posebni problemi, koji postoje između dvije zemlje, a pored toga opća organizacija mira i ekonomiske kooperacije u Evropi, dakis opća internacionalna politika. Francusko-talijanski problemi mogli bi se, držimo relativno lako da riješi, kad bi se sporazum postavio na bazu načela evropske politike oslobođenje svih nesporazumaka, svih sumnja, u duhu one internacionalne solidnosti, bez koje nema ozdravljenja za naš kontinent a niti za civilizaciju. Naša vanjska politika, koju vodimo poslije Locarru u apsolutnom kontinuitetu, nije prestala da teži zbljavanju i udruženju Francuske Velike Britanije a takodjer Italije i Njemačke u naporu za konsolidaciju.

GLASOVI FAŠISTIČKE ŠTAMPE

Rim, januara.
Pred dolazak novog francuskog poslanika, g. Henri de Jouvenela, francuski listovi ističu važnost njegovih nacija koje su nedavno objavili neki francuski listovi i ovlašćenja »Tribuna«. U svojim komentarama fašistička štampa veoma oprezeno upozorava da akcija za francusko-talijansko zbljenje ne smije biti ograničena samo na diskusiju o izvjesnim pitanjima koja su do sada bila smatrana kao pravni povod ne-sporazumima. Novom francuskom poslaniku se ne poriče dobra volja i priznaje mu se da poznaje pitanja koja će pokušati da rješava sa predstavnicima talijanske vlade. Ali fašistička štampa smatra da to nije dovoljno da odnosi između Francuske i Italije postanu doista prijateljski.

Trebalo bi prije svega, veli »Tribuna«, da se promijeni raspoloženje javnog mišljenja, na koje utiču razni elementi iznad uticaja odgovornih faktora. Tu su izvjesna tradicionalna shvatanja koja su do sada dominirala u francuskoj spolinoj politici pa i sada određuju njen pravac u odnosu prema Italiji.

cijom miru. Ova politika sasvim evropskog karaktera ne može imati nekog učinka nego jedino ako četiri, velik sile budu vršile svoj legitimni upliv kolaboracijom na bazi ugovora, koji tvore pravo. Treba konstatovati, da u izvjesnim prestolnicama nisu uvek naročito povoljno odgovarali na inicijative Francuske tom duhu, a to je komplikovalo internacionalni red i rad na organizaciji mira.

Cak i danas još vidimo da se u štampi s druge strane Alpa iznose mišljenja, da aktivna saradnja francusko-talijanska nije moguća, nego jedino, ako Francuska odstupi od davanja potpore Maloj antanti, a u prvom redu od podupiranja Jugoslavije. Neki fašistički organi idu tako daleko, da čine Francusku odgovornom za sve poteškoće na koje nailazi Italija na Jadranu, moru i u centralnoj Evropi, za napetost, koja se periodično opaža u odnosima između Rima i Beograda.

Ništa nije od toga nepravednije. Ne samo da Francuska nastoji prvenstveno da bude nad mirom u Evropi uopće, nego ona konstantno nastoji da razbistri i situaciju između Italije i Jugoslavije. Ima već nekoliko godina otkako je Francuska sugerirala ideju jednog sporazuma između Francuske, Italije i Jugoslavije, kao što je zagovarala mediteranski sporazum, koji bi garantovao prava svih zemalja, koje su na obalama latinskog mora. S druge strane u projektu predloženom u cilju osiguranja političkog i ekonomskog srednjeg srednje Europe Francuska nije nikada imala neke specijalne ciljeve, nego je isla samo za harmonizacijom svih legitimnih interesa. Kad se tvrdi, da je Mala antanta umjetna tvorevina francuske diplomacije, grieši se veoma. Mala antanta postoji sama od sebe od svojih vlastitih snaga. Ona je niknula iz imperativnih potreba Čehoslovačke Jugoslavije i Rumunjske, da se poštuju ugovori i sačuvaju njihove sadašnje granice, koje su uslov njihovog nacionalnog jedinstva. Odnosi Francuske s Pragom, Beogradom i Budimpićem ne bi bili ono što jesu zahvaljujući postojećim ugovorima, koje Mala antanta ne bi zamijenila radi poznatog njezinog karaktera, ali ona se smatra, možda obveznom, da iskaže više pažljivosti i manje popuštanja u obrani svojih vitalnih interesa.

Reducirati evropsku politiku na samu akciju četiri glavnih sile Velike Britanije, Francuske, Italije i Njemačke, a apstrahirati sve ostale grupe države s ograničenim interesima koje su se konstituisale pod pritiskom regionalnih okolnosti, koje nikao ne može eliminisati, značilo bi počiniti grijesku veću nego sve dosadanje protiv najosnovnijih principa internacionalne solidnosti.

Niko ne osporava legitimne interese velike sile kao što je Italija na Balkanu i u centralnoj Evropi i niko ne može ozbiljno poništiti, da ih ne prizna. Ali to može da bude, mislimo mi, jedino na bazi sporazuma između francuskih sile, na bazi sporazuma o evropskoj politici kojoj će pristupiti svi narodni kontinenti, a time će se usmjeti stvoriti solidna baza za mir i razvoj evropskog prosperiteteta. To zato, jer smo duboko uvjereni da je iskrena saradnja između Francuske i Italije potrebna za uspjeh jednog takvog napora, jer držimo da ne treba puštati da izbjegne njezina prilika za usavršenje veza koje postoji između dvije nacije imaju toliko međusobnih afiniteta i toliko zajedničkih uspona. To opravdava i nadu da će misija koju ima da izvrši g. de Jouvenel u Rimu uspjeti da stvori atmosferu uzajamnog poverenja, u kojem će se takva politika kooperacije moći sretno da razvija.

činju da se bave talijanskim problemom kao jednom novom snagom koja teži za ekspanzionizom i koja će uprkos svemu morati u evropskoj politici da dodje do izražaja.

Ali akcija koja se vodi u Francuskoj za bljenje sa Italijom ima i svoju pozadinu. Jedan dio francuskih ljevičarskih listova, koji su do nedavno žestoko napadali fašizam i smatrali ga jednim reakcionarnim pokretom koji sprječava svaki socijalni napredak, odjednom su, s obzirom na to što bi francuska vlada, koja ima ljevičarski karakter, htjela da postigne neko zbljenje sa Italijom, obustavili napade na fašizam i čak su povoljno komentarisali izjave novog francuskog poslanika u Rimu Henri Jouvenela. Nasuprot tome desničarski listovi, a naročito »Figaro« i »Echo de Paris«, koji su do juče propovijedali potrebu da se Francuska približi Italiji, sada iznenada napadaju fašističku Italiju i pri tome se služe istim argumentima koje je ranije upotrebljala ljevičarska štampa. Povod ovim promjenama u držanju ljevičarske i desničarske štampe, vele fašistički listovi, treba tražiti u unutrašnjem razračunavanju između francuske ljevice i desnice. Naprotiv, što se tiče pitanja spoljne politike no koja ne ma nikakav uticaj fakat da danas u Italiji postoji fašistički režim, francuska štampa sva bez razlike, braneći i dalje sa najvećom upornošću interes Francuske, neće da vodi računa o interesima Italije. Tu je u prvom redu krupno pitanje Srednje Evrope. Francuski listovi naročito paze na političku akciju Italije u Srednjoj Evropi i na Balkanu pa pri tome oni ocjenjuju situaciju na razne načine, ali uglavnom se slažu, jer i jedni i drugi traže da Francuska nastavi svoju dosadašnju politiku, podržavajući postojće stanje, a naročito savez sa Jugoslavijom. Oni očigledno neće da ispitaju opasnosti, koje bi odatile mogle da dodju. Na taj način, po fašističkim komentarima, pitanje uređenja talijansko-francuskih odnosa, francuska štampa vezala je sa francuskom politikom u Srednjoj Evropi i na Balkanu, ne dopuštajući da se ova politika mijenja, naročito ne u pitanju revizije mirovnih ugovora.

»Tribuna« oštiro i bezobzirno napada francusku štampu, što uspostavljuje zastupnja u odnosima sa Italijom uslovljava zahvaljujući da francusko-talijansko zbljenje ne smije biti na štetu prijateljstva između Francuske i Jugoslavije. Zvanični francuski listovi i ostala štampa stavili su ovaj uslov Italiji, i Francuska kaže »Tribuna«, ograničava delikatnu misiju, novog francuskog poslanika u Rimu g. de Jouvenela. Preputi francuskoj štampi, veli ovaj list, punu i tešku odgovornost za ovo uslovljivanje jedne tako delikatne misije. To bi imalo da znači da apsurdna francuska politika prema ratnoj saveznici Italiji, otpočela još za vrijeme pregovora o miru, koja je otežala odnose, neće biti prekinuta, nego nastavljenja prema obnovljenoj fašističkoj Italiji. Sva teška iskustva iz posljednjih četrnaest godina nisu bila dovoljna opomena Francuskoj koja je toliko ogrezzala u svojim renegetstvu da kad joj se pružala prilika da uredi svoje odnose sa Italijom, ona kao velika sila stavlja kao uslov za svoje prijateljstvo sa Italijom poznati svoj balkanski savez sa Jugoslavijom i svoje jamstvo za trajno održanje anti-historijske pometnje na Jadranu. Zar Francuska ne vidi, pita »Tribuna«, da time nanosi uvredu ne samo Italiji nego cijelokupnoj evropskoj hierarhiji velikih sile i historijskoj istini, što svakako vrijedi daleko više od ma kakvog diplomatskog računa ili od izvjesnih generalstabnih kombinacija? To, prije svega, znači, da Francusku i dalje vodi birokratska i militaristička zasljepljenost, da ona ne osjeća dužnost koju joj nameće jedna superiorna civilizacija i zajednička sudbina Evrope. Iz ovoga izlazi da Francuska neće da čuje opomenu, da nova historija ne dopušta da se sudbina velikih sile podredi akciji manjih država, koje imaju vrlo neznačnu socijalnu i duhovnu odgovornost.

GLAVNA SKUPŠTINA »ISTRE« U SL. BRODU

Prosvjetno i potporno društvo »Istra« u Slav. Brodu održati će 22. ovoga mjeseca u 2 sata poslije podne u Sokolani svoju redovitu godišnju glavnu skupštinu sa slijedećim dnevnim redom:

1. izvještaj funkcionara društvene uprave;
2. izvještaj nadzornog odbora;
3. razrešnica Josadašćem odboru;
4. izbor novog odbora i
5. eventualija.

Skupština će se održati u 2 sata po po dane, ako na istu pristupi u smislu društvenih pravila 2/3 od ukupnog broja članova, a ako ne dodje dovoljan broj čekati će se jedan sat i skupština provesti sa pridošli-ma.

Umoljavaju se svi članovi, da na skupštinu obzirom na njuvu važnost nezostavno dodiju. — Odbor.

Naša braća u Koruškoj

TRIUMF KORUŠKE PJESME U JUGOSLAVIJI

Ovaj je tijedan bio tijedan koruškog slavlja u Jugoslaviji. Iz Koruške su došli naši slovenski pjevački zborovi i u turneji obišli nekoliko mesta i gradova u Sloveniji, svadje bratski, oduševljeno dočekani, čašeni i aplaudirani. Njihovi su koncerti učinili u propagandnom pravcu neizmerno mnogo. Još se jedanput manifestovala snaga naše kulture, nacionalni karakter naše Koruške, koja ima istu sudbinu kao i naša Julijška Krajina. — Razlika je možda u toliko što koruški Slovenci imaju još uvijek svoje zborove i Austrija im je ipak dozvolila, da posjeti s tim zborovima svoju braću u Jugoslaviju. Na svojoj turneji koju su i naši čitatelji pratili iz dnevnih listova, pa nećemo i mi da je opisujemo, bili

su Korošci dočekani svagdje i od nas emigranata iz Julijške Krajine i možda najtoplje, najiskrenije od nas. Niko ih tako ne može razumjeti kao mi, nikome njihova sudbina nije tako intimno bliza kao nama. I sad, kad su turneju završili, kad su se već vratili u svoju domovinu, njihovom se uspjehu od srca veselimo i čestitamo im.

U povodu toga, makar i poslije turneje, htjeli smo da u ovom broju »Istra« posvetimo malo prostora našoj braći sa sjevera u cilju međusobnog upoznavanja, pa donosimo par članaka, koji će nam makar i u bljedim potezima prikazati stanje, u kojem se nalaze koruški Slovenci i prilike, u kojima oni živu.

SLOVENSKI KOROTAN

Položaj koruških Slovenaca potpalih pod Austrijom, gotovo je sličan položaju ostalih Slavena u Italiji. Ne može se dašto ova paralela sa položajem jedne i druge manjine točno i u svemu primjeniti. Ako je položaj koruških Slovenaca bolji, to je od toga, što je malena Austrija kao poslijeratna državna tvořevina, medjunarodnim klausulama obvezana da prizna svoje manjine. S druge strane Austrija priznaje prava manjinama već i zbog toga, da svojim postupkom moralno djeluje na poboljšanje života svojih manjina u susjednim državama. Iza plebiscita 10 X 1920. Slovenci u Koruškoj bili su kao »čredo (stado) bez pastirja«. Tom zgodom napustilo je Korušku 25 svećenika. Nijemci su računali, da će u dogledno vrijeme moći vrlo lako asimilirati Slovence. Odmah poslije glasovanja prestao je izlaziti list »Mire«, koji je 39 godina bio glasilo koruških Slovenaca. Ali je mjesto njega u Beču mjeseca ožujka 1921. god. počeo izlaziti list »Koruški Slovenac«, sadašnje glasilo Slovenaca. Nijemci su pak izdavali u stvari antislovenski list »Koroška Domovina«.

Na teritoriju, gdje se je vršio plebiscit, bili su općinski izbori u travnju 1921. Rezultat je bio, da su Slovenci dobili svoje načelnike u sedam općina. Pokrajinski izbori od 19 lipnja iste godine donose im dva pokrajinska zastupnika. Isti dan su se vršili i državni izbori, ali nisu uspjeli da dodu do mandata. Za izbora 1923 dobili su Slovenci nekih deset hiljada glasova i zadzrali oba zastupnika. Izbori 1924 donose im po broju glasova neki napredak i uspjeh u 15 općina, koje dobivaju slovenske načelnike. Za pokrajinskih izbora 1927 dobili su Slovenci ponovno dva zastupnika: dr. Fran Peteka i župnika Janeza Starca.

Broj Slovenaca potpalih pod Austriju (u Koruškoj i Štajerskoj) iznosi prema tvrdnjici dr. Z. Bjelovučića 150 tisuća (Etnografske granice Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara, Zagreb 1929). Može se slobodno uzeti, da ih u samoj Koruškoj imade zaciјelo preko 100 tisuća. Nijemci su ih u svojem službenom popisu god. 1923 nabrojili samo 37.000. Međutim je interesantno napomenuti, da je sam jedan bivši socijalno-demokratski list jednom priznao, da ih imade više od 80 hiljada.

Slovenci u Koruškoj imali bi danas uživati t. zv. kulturnu autonomiju, kojom bi se imalo rješiti kulturno pitanje između slovenske manjine i njemačke većine, pogotovo na samome školskom polju. Stranke većine kao i zemaljska vlast bili su odmah po plebiscitu svečano obećali, da će koruškim Slovenicima osigurati nacionalni i kulturni razvoj. U tom pitanju, koje je za Slovence u Koruškoj i za njihovu budućnost od prvenstvene važnosti, razilaze se stanovišta Nijemaca i Slovenaca. Nijemci stoje na stanovištu da je sa plebiscitom za Slovence rješeno i kulturno pitanje, te bi se kulturna autonomija prema tome protegla na onaj dio Slovenaca koji je glasao za Jugoslaviju. Slovenci zastupaju tezu, da je plebiscitom rješeno tek političko, a nikako ne i kulturno pitanje slovenske manjine. Prema ovom shvaćanju imala bi kulturna autonomija da se proteže na sve Slovence u Koruškoj, gdje je u kućnoj uporabi kao i u odgoju djece slovenski

jezik na snazi. U stanovištu njemačke većine, vide Slovenci njemačku težnju, kojom idu za tim, da izrabe kulturnu autonomiju u svoje svrhe, ograničiti je na maleni prostor, za život nesposoban, samo zato, da mogu ostale Slovence ponijemčiti. Prema tvrdnjici J. Starca, slovenskog poslanika u »Landtagu«, Nijemci si praktično rješenje kulturne autonomije zamišljaju ovako: njemačke škole za njemačku djecu i onu slovensku djecu, koja razumiju njemacki; ultravističke škole za slovensku djecu, koja ne poznaju njemačkog jezika; a slovenske škole tek tamo gdje žive najsvjesniji Slovenci.

U tim školama, jedino se vjerouauči u materinskom jeziku. Jedan primjer kod toga dostajat će, kako izgledaju statistike u pogledu narodnosti i u pogledu škole:

U općini Emmersdorf (kotar Villach) kod službenog popisa bilo je 1910 god. Slovenaca 1398 (98%) Nijemaca 45 (2%)
1923 godine Slovenaca 64 (3%) Nijemaca 1856 (97%)
Vjerouauči od 242 djece u slovenskom jeziku 212 (87%) u njemačkom jeziku 30 (13%)

Jasna stvar, da nastaje pitanje, kako da čovjek protumači (ako bi statistika god. 1923 bila vjerodostojna!) da 64 Slovenca šalje na slovenski vjerouauči 212 djece, a 1856 Nijemaca samo 30 na učenje vjerouauča u njem. jeziku. — Taj broj, kolikogod utvrđuje »stačnost« njem. službene statistike, tako opet utvrđuje pravo Slovenaca da dodu do svojih autonomnih slov. škola za toliki broj djece.

Sa pitanjem škola u uskoj je vezi i određivanje narodnosti. Za Nijemce u Koruškoj, nije slovenski jezik dovoljan razlog, da nekome priznaju slov. narodnost, jer se taj jezik tobože »razlikuje« od jezika, kojim govore Slovenci u Kranjskoj. Po takvom shvaćanju proizlazi, da uz Nijemce postoje u Koruškoj Slovenci i treći neki miješani narod (Mischvolk) t. zv. »Windischen«, koji bi bili pravi vjerni »Korošci«. Ovaj apsurd podržavaju neki ideolozi velikonočni i nastoje, da ga i »znanstvenim« dokazima opravdaju. Za te se »Korošce« i izdaje antislovenski list »Koroška Domovina«, koji udara po ostalim Slovencima »iridentistima«.

Prosvjetno djelovanje spalo je u Koruškoj jako iza rata. Do plebiscita, imala su prosvjetna društva zadaču, da nadomeste manjak obrazovanosti slovenske djece u tadašnjim školama. God. 1921. okupila je »Slovenska kršćanska soc. Zveza za Koroško« nekoja društva i započela prosvjetni i gospodarski rad. U Zvezi, koju u glavnom vodi svećenstvo, organizovano je 47 društava.

Opadanje inteligencije, školstvo sa njemačkom tendencijom, faktori su koji pogoduju njemačkoj težnji za asimilacijom slovenskog pučanstva Koruške, od kojega je već dio počeo da se budi tek pred rat. Ali se ipak narod sa tradicijom učuvanjem vjerom i jezikom ne da tako brzo izbrisati. U tom uvjerenju potkrepljuje i fakat, da je mladi naraštaj slovenske inteligencije u Koruškoj potpuno svijestan položaja svoga naroda i zadatka, koje budućnost sobom donosi.

A. R.

POLOŽAJ SLOVENACA U KORUŠKOJ

Baveći se ljetos u Koruškoj, imao sam mogućnosti da pobliže upoznam stanje Slovenaca pod austrijskom upravom. Bilo bi odista krajnje vrijeme da njemačka većina odustane od sistematskog ponjemčavanja i, u interesu prijateljstva naša dva naroda, da iskreno pruži koruškim Slovenicima ono što je Jugoslavija — pravilno shvatajući mađarski problem — svojim Nijemicima ustupila: nemješovite škole na narodnom jeziku, s učiteljima nacionalno svijesnim i pod školskim inspektorem slovenačke narodnosti.

Hoće li se još dugo čekati na ovaj minimalni ustupak? On bi bio samo mali dio svečanih obveza, koje je republika Austrija uzeila na sebe Sen-Zermenskim ugovorom občevajući Slovenicima — prije Koruškog plebiscita — potpuno kulturnu autonomiju.

Medutim, u Koruškoj se i dan danii vođi jedna propaganda, jedan prozelitizam, koji je zasnovan na sofističkoj i lažnoj bazi, koji ne priliči velikoj njemačkoj naciji. To je t. zv. teza o Vindimu i »vindiskom jeziku«. Njome bi neki njemački »naučnici« željeli da koruške Slovence prikažu kao zasebno, manje-više njemačko pleme! — Glavni je zastupnik ove usiljene teze dr. Martin Vute, arhivar koruške zemaljske biblioteke. Koliko je g. Vute pristran i tendenciozan, vidi se po ovome. On u svojoj brošuri »Dođ — Vindiš — Sloveniš« veli da kroz žile koruških Slovenaca, uslijed vijekovne miješavine s Nijemicima, teče poprilično i njemačke krv. Ako je prepostavka točna, onda ona važi i za koruške Nijemce, t. i. da i u njihovim žilama ima isto toliko slovenačke krv: jer gdje se dvije krvi miješaju, ne ostaje ni jedna poštedjena! Vute navodi definiciju pojma »nacija« od Ota Bayera. Nacija je, po Bayeru, olijčena u zajedničkom karakteru koji je plod zajedničke sudsbine: a zajednička sudsina se sastoji iz prirodne nasljedja i prenošenja kulturnih dobara s koljenja na koljeno. Dakle, nacija je s jedne strane proizvod zajedničkog porekla, odnosno jedna prirodna zajednica koja je postala uslijed nasljedjenih prirodnih osobina; s druge strane, nacija je ovaplodjena u zajedničkoj kulturi. Za dokaz da je u formiranju jedne nacije uticaj zajedničke kulture isto tako važan, kao i upliv zajedničkog porekla, Bayer ukazuje na naročite pojave koje se javljaju u pograničnim oblastima. U onim pokrajima gdje se dva (ili više) naroda dodiruju, ljudi su medju sobom toliko izmješani, da se više ne razlikuju ni poreklem ni kulturom već obilježavaju jednu vrstu »kulturnih melesa« koji ne pripadaju ni ovoj ni onoj naciji.

Arhivar Vute je ovu Bayerovu teoriju o nacji upotrijebio da bi pokazao, kako koruški Slovenci nisu izdanci slovenskog staba, već su nekakvi nacionalni melezi! Ali je onda, kao savjestan naučni radnik, trebao da ide pošteno do kraja, te da istu teoriju primjeni i na Nijemce u Koruškoj. Jer, ako je Bayerova teorija točna, onda su isto tako i koruški Nijemci melezi i nemaju nikakve dublike sveze s pravim i čistokrvnim Nijemicima.

Kao doskorašnji pretdsjednik koruškog Heimatbunda, društva za pangermansku propagandu i za stalno povlažavanje i onako već, na žalost, velikoga broja t. zv. njemčura (germanizovanih Slovenaca) — dr. Vute je još isključivo i neobzibiljno kad iznosi, da su koruški Slovenci čak i po svom materinjem jeziku bliži Nijemicima no braći svojoj u Jugoslaviji. Time pomenuta famozna teza o Vindimu i nekakvom »vindiskom jeziku« (»vindiš«), postaje puka izmišljotina, od prilike onako kao što se je nekad po nalogu cesarskog Beča — izmišljavao »bosanski« jezik!... Pošto je naveo

Netolerancija vlada i na zvaničnim mjestima. Baš tu skoro, prilikom svečanog otvorenja spomenika koruškom vojvodi Bernhardu Španhajmskom osnivaču Celovca, sam zemaljski kapetan Koruške g. Kermajer bezobzirno je napao slovenački dio koruškog stanovništva. Izmedju ostalog, u njezinu govoru nalazi se i ova izazivačka rečenica:

»Bude li se u inostranstvu (drugim riječima: u Jugoslaviji) držnulo, da se ovom njemačkom volvodi podmetne slovensko osjećanje i slovenski karakter, mi ćemo se tom priljavorom (!) postupku oduprijeti svom silom!« Dr. B. N.

„MANJINAM SE MORA OMOGOĆITI LOJALNOST NAPRAM MATERINSKEMU NARODU...“

Glasilo naše braće u Koruškoj »Koroški Slovenec« pisao je u svom broju od 11 januara, kad su se pjevači spremali u Jugoslaviju, u članku pod naslovom »Naše pesem u Jugoslaviji« ovo:

Koncem tega teda priredio moški pevske zbori z Brnce, Št. Janža, Kotmare vasi, Škocjana, Št. Lipa i Libuč već koncertov slovenske koroške narodne pesme u mestih Dravske banovine Deželni, ciblasi je vztrajala na stalištu, da svoji manjšini nikakor ne more dajati ugodnosti, za kar smatra izstava skupnega potnega lista. Ne poznamo sicer pravega vzroka za ta njen korak, in noćemo sedaj izrekati kakve sode ter se omejimo zgoli na izjavu: pevci se so držali navodila deželne oblasti in si nabavili posamezne potne liste, na kar je bila turneja omogućena. Slučaj hoće, da potuje istočasno pevske zbori banatskih Nemaca u Avstriju in Nemčiju in da mu je jugoslovenska vlada izkazala »ugodnost« skupnega potnega lista.

A hoćemo služiti stvari in se ne izgubljati u malenkostih vprašanjih, hoćemo upoštavati vse okoliščine u deželi in tako dozakazati našo spravljivost in manjinsko solidarnost.

Za našo narodno pesem in njene pevce vlada u Jugoslaviji izredno zanimanje in to navdaja z nadam, da se bo medseboin

kako Slovenci u Koruškoj — Vindi! — upotrebljavaju mnoge njemačke izraze, g. Vute konstatuje da je taj njihov jezik jedna mješavina koja je srodnja njemačkom, nego slovenačkom.

Nezavisno od mišljenja s kojim se Vute šta više i slaže. — a po kojem mišljenju jezik nije bitno obilježje narodnosti — tvrdjenje njegovo o jezičnom srodstvu s Nijemicima pravi je absurd. To što se u govoru koruških Slovenaca sretaju i njemačke riječi, ne može biti dokaz absolutno nikakve razlike između jezika Slovenaca s ove i s one strane Karavanki. Po toj logici, i srpsko-hrvatski jezik, zbog zaostalih turskih izraza i nastavaka »džija« i »luk«, imao bi biti ogrank turškog! Uopće, na svijetu ne postoji jezik koji u svojoj svakodnevnoj upotrebi ne sadrži i tudi riječi — poglavito materinji jezik gonjenih i tlačenih naroda, koji — baš kao braća nam Slovenci u Koruškoj — bijahu (a i sada su) zle sreće da vjelekovima snose tudje gospodara. Ali u prkos upotrebi njemačkih riječi, jezik koruških Slovenaca je i korenom i konstrukcijom nesumnjivo slovenski. Najzad, i sam g. Vute je morao priznati da su ovi germanizmi pozajmljeni i kasnije primani, kao što je drugom prilikom — zaobilaznim putem do duše — priznao da su u Koruškom plebiscitu upravo slovenački otpadnici nakrmili Austriji većinu!

U svojoj knjizi »Borba Koruške za slobodu«, Vellkonjemac dr. Martin Vute piše doslovno na str. 180 ovo: 10. oktobra 1920 učestvovalo je pravnih glasača 39.291 glasalo za Austriju 22.025 glasalo za Jugoslaviju 15.279

Od okruglo 22 hiljade, koliko je svega glasalo za Austriju, 12 hiljada glasača se služi njemačkim, a 10 hiljada slovenačkim jezicima. To g. Vute izrično bilježi. Kad, dakle, broju glasača koji se otvoreno izjasniše za pripadak majci Jugoslaviji, dodamo i ovih deset hiljada slovenačkih glasova, izlazi da je na samome glasanju bilo preko tri hiljade Slovenaca više od Nijemaca!

Kao ranije, tako i danas, zaštićeni vlašču, upinju se pojedinci i njemačka štampa: da iz Koruške historije izbrišu što više traga slovenske prošlosti. Pri tome se zaboravlja na proces pretapanja pojedinaca iz raznih razloga. Ti razlozi potiču ili od sticaja prilika ili iz egoizma. Ovi posljednji svakako nisu časni; ali, kako svaki ima prava na samopredstavljanje, to jedna nacionalna cjelina ne treba da se buni, ako njeni nepouzdani pojedinci svojevoljno prelaze u tdu narodnost. Utječa je što rijavini sinovi jednoga naroda čine svuda izuzetak. Međutim, nije doстоjno velikog i kulturnog njemačkog naroda, da vrši propagandu za kolektivno odnarođivanje svojih podanika drugo narodnosti i da čak uždiše nacionalno vjerolomstvo. A to se, eto, praktikuje u Koruškoj. Otvaraju se škole njemačkog »Sidmarka« usred ovejanih slovenačkih naselja. Izlazi čak i plaćenički list na slovenačkom jeziku (»Koroška domovina«), u cilju obnarodjivanja!

Netolerancija vlada i na zvaničnim mjestima. Baš tu skoro, prilikom svečanog otvorenja spomenika koruškom vojvodi Bernhardu Španhajmskom osnivaču Celovca, sam zemaljski kapetan Koruške g. Kermajer bezobzirno

Turneja je korak k rešitvi manjšinskega vprašanja. »Manjšinam se mora omogočiti dvoje: lojalnost napram materinskemu narodu in lojalnost napram državi, v kateri se nahajajo«, je nedavno izjavil viši nemški senator dr. Medinger. Naša manjšina hoče v svojem delu dežele biti na svoji načini državotvorna in nosilec prave državne zavesti. Manjšina, ki bi izgubila svoj narodni značaj, s tem še ni prevzela značaja večinskega naroda. Z njenim narodnim značajem izgine tudi zadnja sled idealizma in nadomesti ga materialistično in profitarsko gledanje države. Raznarodovane manjšine postanejo v tem svojem materialističnem gledanju državi in večinskemu narodu vedno večla nevarnost. Veseli nas, da gledajo vsaj trecnejši nemški krogi turnejo naših pevcev z enakega stališča in z nami vred odklanjajo očitek protidržavnosti.

„KULTURNE VEZI DAJEJO MANJŠINI POTREBNO OPORO OBSTOJA“

Pričkom dočeta kočkih pjevača u Mariboru voda turneje župnik Poljanec izrekao je ovaj veoma značajan govor:

Kar smo prinesli iz Koroške, je narodno blago koroških Slovencev, neoporečno pristno blago koroških Slovencev. Niše dolgo, ko so gotovi krogi v Celovcu celo pod navideznim plaščem zgodovine (Dr. Wutte) zahtevali dokaze, da smo koroški Slovenci posebno ljudstvo, ki govorji poseben jezik. Naša domača pesem Vam priča, da bije takim dokazom v obraz. Naša pesem je slovenska pesem! Ljudstvo, ki poje to pesem, je slovensko ljudstvo! Naš nastop po Sloveniji je naša izpoved, da smo del slovenskega ljudstva. Vaše veselje nad našim prihodom je dokaz, da v nas gledate svoje narodne brate. Ločijo nas politične meje, Avstriji smo in nečemo tega prikrivati. Resno si prizadevamo, da damo državi, kar ji gre, a to nas ne ovira, da damo javnega izraza tu v Mariboru, da smo del slovenskega naroda, ki iščemo kulturne opore pri Vas, svojem materinem narodu. Zaenkrat so naše kulturne zveze z Vami še slabe. Drugi narodi so že daleč pred nami. Nemški narod ima že več let organizirane vse svoje manjšine v enotni organizaciji, v kateri vsem svojim drohtincam nudi vso svojo kulturno oporo in podporo. Tako ozko vez je nadalje pred par leti pokazal vsepolski kongres med Poljaki, ki bivajo v raznih državah. Častno so se udeležili kongresa celo Poljaki iz Amerike. Vse te pojave je Evropa, pa tudi nemški tisk odobravala, kar kaže, da svet poleg državnih enot priznava kulturne enote narodov, če tudi segajo preko državne meje.

Slovenci še nimamo organizirane kulturne enote same, tupatam se nudi prilika, da dajemo javnega izraza, da smo bratje, četudi nas ločijo državne meje. Zelja koroških Slovencev je, da se s popolnim upo-

stevanjem državnih mej kulturne vezi po zgledu Poljakov in Nemcev vedno bolj utrjujejo. Pri tej želji nas vodi prepričanje, da so kulturne vezi med narodnimi manjšinami in materinem narodom najboljše sredstvo za pomirjenje med narodi, ker je jasno, da kar je dobro za en narod, je tudi upravičeno za druge narode in v srednji Evropi ni države, ki bi ne imela drugorodnih manjšin. Morda ravno manjšine tvorijo most sporazuma med narodi in s tem vir miru.

Zelo nas žalosti, da materin narod ne more ob tej priliki pozdraviti bratov goriških Slovencev. Iskreno jih pozdravljamo in smo trdno prepričani, da bodo njihove nekulturne ovire tem prej odpadle. Čimbo bo rastel med drugimi večinskimi narodi duh medsebojnega sporazumevanja, da katerega se o prvi vrsti borijo organizirane evropske manjšine. Kulturne vezi dajejo manjšini potrebljivo oporo obstoja. Ta opora je tem potrebnejša, čim manj skrb domovinske država za kulturno povzdrogo svojih manjšin. Nezadostne kulturne vezi pa dajejo tudi materinem narodu ugodno priliko, da ga drži preko spornih vprašanj v enem delu, namreč v delu za svojo narodno celoto. Jasno je, da se manjšina, ki ima pogojno vodstvo, nikoli ne vmešava v spor na vprašanja materinega naroda, jasno pa je tudi, da manjšina nima večje želje, kar da v delu za svojo manjšino vidi materin narod združen v enotnem kulturnem delu.

Današnja Vaša sijajna udeležba nam je najboljši porok združene misli. Iskrena Vam hvala v imenu vse slovenske Koroške. Naj duh, ki vas je zbral danes okoli koroške slovenske pesmi, raste in pravita ter rodji bogate sadove, sadove našega trajnega narodnega obstoja in kulturnega razvoja.

KOROŠKA-ZIBELKA SLOVENSKE KULTURE

Od tistih davnih časov, ko so koroški knezi prisegali na gospodstvenem polju zvestobo slovenskemu ljudstvu v slovenskem jeziku pa gor na našo dobo, ko so v Šent Jakobu v Rožu polagali v grob mladega pesnika in narodnega boritelja Zwetterja, so bili koroški Slovenci najmarljivejši graditelji slovenske kulture. Najdemo jih vedno na vodilnih mestih, daleč čestokrat pred svojimi rojaki iz drugih dežel. Ali imaju Slovenci še eno osebnost, tako markantno, kot je bil kmet Draženjak iz Drabosnjek v Jezercih nad Vrbo, ki je v dobi francoske revolucije, 1790. oral po svojih brdih in na ozaral zapisoval svoje »rajme«, prevačal Kolomonov žegen in pisal svoj Marijin pasjon ter ga v ponočnih urah tiskal v svoji tiskarni, skriti v kleti svoje lesene kočure? Skoroda dvesto let pred njim je trudopolno zbiral narodno gradivo Jeronim Megiser in naposled izdal prvi slovenski slovar in skupno z jezuitom Jožefom Čandekom prve slovenske pridige. Ljubezen do jezikoslovnega študija se je takrat udomačila na Koroškem in zadnji koroških jezikoslovcev, profesor Sket, je šel počivat na grobišče v Anabihl pri Celovcu le nekaj let pred svetovno vojno.

Koncem 18. stoletja vlada na Koroškem najintenzivnejše slovensko kulturno delovanje. Ožbald Gutsman tiska 1770 svoje »christianske resnice«, 1777 pa že objavlja svojo razpravo o slovenskem pravopisu. Deset let pozneje je napisana slovenska slovinka in nemško-slovenski slovar. Prosvetljena doba torej ni šla neopazenimo Koroške. Janez Japelj, ki je koncem istega stoletja kanonikal v Celovcu, zbira slovenske narodne pesmi, pesnikuje sam in napiše monumentalno slovensko slovnik. Smrt ga je ugrabila prej, nego je mogel dovršiti svojo primerjajočo slovensko slovnik.

Za temi začetniki, ki so zapisali svoja imena v slovensko kulturno zgodovino, pride rod Jarnikov, Majarjev in Ahaceljev, ki so poznani pod imenom »Ilirci«. Urbán Jarník, župnik v Blatogradu, zbirateli narodnih pesmi, prvi pisateli nabožnih knjig, ljudski učitelji, kojega »Razgovor med enim fajmstrom in eno farmanco o žegnanih reči« se danes z isto koristjo bere, kot njegova »Nevarnost mladih ljudi« ali njegova »Sadjerje«. Pod njegovim vplivom je začela rasti jezikoslovska literatura, on sam je objavil nebroj jezikoznanskih in starinoslovnih spisov. S Stankom Vrazom sta delovala na enotnem ilirskem jeziku. Jarnik je v oni dobi

Zadnji dogodki na Českem, v Rumuniji in drugod dajo sluti, da polagama vstaja bolj pravčno in objektivnejše manjšinsko naziranje. Živimo v dobi, ko postaja že nevarno to igranje priateljev in svražnikov in opasno to sklepanje vsakojakih pogodb na račun tretjega. In ni daleč doba, ko bodo postale manjšine državam ne več napotje marveč dobrodoše kot čvrsta vez med dvema državama. Predpogoj je seveda, da večina ustreže kulturnim zahtevam svoje manjšine.

Misli so to, ki se nam usiljujejo o priliku potovanja naših pevcev v Jugoslavijo in iz teh misli se bomo veseli mi in z nami vred vsi ostali dobrhčetni vsakega tudi najmanjšega uspeha naših zborov. Verujemo v moč pesmi in predvsem narodne pesmi, ker verujemo v moč ljubezni in priateljstva in smo overjen, da mora to oranje končno zmagati nad orožjem sovraščavlja in nasilja.

Št. Ruperta pri Velikovcu bratov Ehrlachov iz Žabnic katerim so se pridružili rodoljubi iz sosedne Stajerske kot Smolden, ali iz Kranjske kot dr. Brejc in dr. Rožič, ki so si Koroško izbrali za svojo domovino ter osredotočili svoje del okrog političnega društva ali krščansko socijalne zveze. Grafenauer France, je pa simbol koroške politične odporne sile. Ali je tudi simbol usode koroških Slovencev? Dokler se bo govorilo o koroških Slovencih, se bo govorilo o tem ziljskem kmetu, ki je slovenski koroški rod — in izgubil.

postal legendaren v svoji domovini, ki je pomenil devizo in zastavo v težkih narodnostnih bojih. Tudi on spada v vrsto onih rodov, ki sta jih rodila Zila in Rož.

Kot zadnja v tej slavni galeriji koroških velikih slovenskih, mož bosta viseli podobi bratov Ehrlichov, od kajih je enega že umorila bol nad usode svojih bratov, drugi pa se je junaka boril za nje do zadnjega zvest, pri zadnji bitki največji izmed vseh, najhujši izmed mnogih, ki jih je vojeval.

NAŠA KULTURNA KRONIKA

VELIK USPEH NAŠEGA ZDRAVNIKA DRA SFILIGOJA

Zelodčni in dvanajsternikovi čiri (ulcus ventriculi et duodenii) so precej razširjena in hudo bolezni, ki se le redko kdaj ozdravi brez operacije. Razumljiv strah bolnikov pred operacijo je napotil našega primorskega rojaka g. dr. Rada Sfiligoja, da je začel že 1. 1924. proučevati to bolezni in iskati zdravilo, ki bi omogočilo zdravljenje brez kirurzovega noža. To se je vztrajnemu g. zdravniku, kakor kaže, tudi posrečilo.

G. dr. Sfiligoj je iznašel, kakor je izjavil v razgovoru z »Jutrovim« urednikom, poseben preparat za podkožne injekcije, ki mu je dal ime ulcerasan. Je to na poseben način rastopljeni kovinski sol. Poizkusili so ugotovili, da se mora bolniku dajati vsak drugi dan po ena injekcija in vsaki dve do tri ure dobi bolnik dve do tri žlice apnenje vode. Stroga dieta traja 1 teden dni, a zdravljenje okrog 2 tedna. Zanimivo je, da bolečine izginejo že po prvi injekciji. Bolniku med zdravljenjem ni treba ležati nego mora samo počivati. Zdravni se lahko ambulatorno in mu ni treba biti v bolnišnici. Zadostuje navadno 5 do 6 injekcij.

Röntgenove slike so g. zdravniku pokazale doslej že v preko 160 primerih lepe uspehe. Svoj izum je poslal g. dr. Rado Sfiligoj na tri svetovne univerze v preizkušnjo in s trdnostjo pričakuje, da bo s teh forumov dobil pozitiven odgovor. Z ulcerasanom je mogoče po zatrdirlu g. doktorja v 95 odstot. preprečiti operacije čirov, kar bo pač v največem delu v običajnem formatu znanstvenih knjig.

DRŽAVA LEONIDA PITAMICA NA ANGLEŠČINI

Kako javlja ljubljanski »Slovenec« naš primorski rojak dr. Leonid Pitamic, jugoslovanski poslanik v Združenih državah, odlični znanstvenik, je izdal zdaj svoje prvo vročno živiljenjsko delo v angleškem jeziku v Ameriki. Angleški naslov se glasi: A treatise on the State by Leonidas Pitamic, LL. D. Tiskala in izdala J. H. Furst Company, Baltimore, Maryland leta 1933. Tiskarsko je silno okusno opremljena, tiskana v prijetnem razločnem borgis-tisku na pravoravnem papirju v običajnem formatu znanstvenih knjig.

Knjiga ni le prevod Pitamicove Države, ki jo je 1. 1927 izdala Mohorjeva družba, ampak je prav za prav njena nova, izpopolnjena izdaja. Pisatelj sam pravi v uvodu, da je njegova knjiga v marsičem revizija in dopolnilo slovenskega dela. Posebno, tako pravi sam, se je trudil za filozofsko jasnost pri razlagi in vsebolj se je poglobil v posamezne državne tvorbe, zlasti je studiral uredbe ameriških Združenih držav. Upošteval je tudi razne politične probleme zadnjih let, da ob njih svoj nauk o državi in o raznih rešitvah državnih problemov tem bolj pojasni in znanstveno podpre.

Tako je postala njegova angleška knjiga »sintetični traktat o državi«, o njenih temeljih, zakonih, raznih oblikah in uredbah, o ustavah in upravah v preteklosti in sedanosti. G. poslanik je izčrpno uporabil vso tostvarno strokovno literaturo in napisal pregleden, praktičen in strogo znanstven učbenik. To delo je sad njegovih studij na ljubljanski univerzi in pozneje v Ameriki na službenem mestu.

Odlomek njegovega slovenskega dela je izdala že 1. 1930 Georgetowska diplomska šola pod naslovom »Nekaj pojmov o državi in njih mednarodne fazet«. Zdaj pa je delo izšlo v celoti in izpopolnjeno. Pri prevodu in priredbi so mu pomagali profesorji imenovane diplomske šole in kat. univerze v Washingtonu, zlasti dr. Purcell, profesor ameriške zgodovine. Vsem tem se pisatelj v uvodu toplo zahvaljuje.

Ta klasična knjiga bo ponesla ime slovenskega znanstvenika tudi po ameriškem kontinentu, uvrstila ga bo med svetovno priznane strokovnjake državnega prava. Takih del o državi steje dandas svetovno slavstvo namreč zelo pičlo število.

PROSLAVA ANTE DUKIĆA U NITRI

Prosvetljeno kolo »Zvezdoslav« na trgu akademiji u Nitri posvečuje prvu obožljivcu priredbu hrv. piscu Antu Dukiću. Na programu je predavanje o životu i radu autora, čitanje ulomka iz »Somárovych zápisníků« (Dnevnika jednog magarca) i »Pogleda na život i svijet«, te deklamacija pjesme »Morame iz nedavno izšle zbirke »Od osvita do sutora«. Program izvajajo studenti poslednjeg godišta akademije pod vodstvom direktora dra. V. Mierke, poznatog propagatora naše knjige u Čehoslovačkoj.

NAŠI U »LJUBLJANSKOM ZVONU«

U poslednjem broju »Ljubljanskog Zvona« (za decembar i novembar) su srećemo nekoliko imena naših zemljaka iz Julijske Krajine. Alojz Gradnik objavljuje jedan prevod Villonove pjesme, a osim njega zastupani su od naših pjesnika Ivo Brnčić i Maksa Samsova. France Bevk dao je delju novelu »Na pragu življenja«, Olga Grahorjeva objavljuje jedan prevod Gorkoga, a Ivo Brnčić kritikuje nekoje srpsko-hrvatske nove knjige. Svakako saradnja naših zemljaka obilna je i ističe se, što je znak naše kulturne snage.

NAŠI U »MODROJ PTICI«

U prvom ovogodišnjem broju »Modre Ptice« objavljuje dr. Vladimir Bartol članak o problemu Rasputina u ruskoj historiji. Dora Grudnova objavljuje jednu pjesmu.

KNIGE »GORISKE MATICE« ZA 1933
Goriška Matica izdala je za 1933 ove knjige: »Koledar za 1933«, France Bevk: »Železna kača«, Gisela Majeva: »Telešna vrgoja otrok«, dr. J. Potrata: »Prva pomoč v nezgod«, Vrbnjakov: »Pogled v svetovno zrcalo«, Slavko Slavec: »Med soncem in zemljom«.

ZUPANIČEV CICIBAN NA POZORNICI U DELAKOVU REZIJU
Ljubljansko radničko prosvjetno društvo »Svoboda«, koje se bavi mnogo teatrom, kani postaviti na scenu poznate pjesme za djecu Ottona Zupaniča »Ciciban«. Inscenacija Cicibana davaće se u režiji našeg zemljaka Ferde Delaka, koji ima ujek novih ideja i upravo revolucionira u teatru. Pretstava će biti početkom februara u opernom teatru u Ljubljani.

»BOZICNI RAČUN Z GOSPODINOM BENEDETOM«

Pjesme Mate Balote, objavljene u božičnem broju našega lista, pobudile su opći interes i djevojake su kao pravo umjetničko literarno otkrile u najkompetentnijim literarnim krugovima. Nekoji ugledni pjesnici tvrde, da je, na primjer, pjesma »Božični račun z gospodinom Benedetom« jedna od najboljih pjesama među svim pjesmama štampanim na našem jeziku u posljednjih deset godina. Dva zagrebačka književnika pokušala su čak da tu pjesmu prevedu na književni jezik. Sušački »Narodni List« prenio je tu pjesmu u svom 2 broju i kaže za nju da je odlična.

»SRPSKI KNJIŽEVNI GLASNIK« O BOGOMIRU MAGAJNU
U Srpskom Književnom Glasniku od 16 decembra izšla je kritika zbirke novele »Bratje in sestre« od Bogomira Magajne. Kritika priznaje vrijednost Magajnog literarnog rada i ističe, da Magajna opisuje pretežno i u ovoj zbirki svoje ljude iz Julijske Krajine.

KRITIKA O DORI GRUDNOVOJ I O PJESENICKOM KRASU

U mjesечноj reviji »Ženski Svet« (ta je revija pomalo — emigrant...) izšao je opširniji prikaz pjesničke zbirke naše zemljakinje, nabrežinke Dore Grudnove »Rdeče kamelije« (izdala Belomodra knjižnica). Prikaz je napisao poznati slovenski književnik Ludvik Mrzel. Vrlo je laskav za Doru Grudnovu i mi se veselimo njenom uspjehu, jer je svaki uspjeh našeg čovjeka ujedno naš skupni uspjeh. Drago nam je naročito što se kadar naših pjesnika povećava. Ovaj put jednom ženom. Ne možemo da prenesemo čitav prikaz, nego ćemo citirati samo onaj pasus, gdje Ludvik Mrzel govori o našoj zemlji. On kaže u uvodu:

»Ko človek vzame v roke to lepo, tih, intimno zgovorno knjige pesmi, se mora spet enkrat spomniti, kako čudno je u

SA TOLMINSKOJ PLANINI

Čini mi se potrebnim, da kao sin tolminskih brda i dobar poznavalec svojih najbližih tolminskega gorštaka ovde dam kratek opis ovih lijepih alpskih krajeva i ispričujem par priča iz tolminskog života. Potrebno je nama Jugoslovenima, da se što više znamo, da poznamo život u svakom dijelu zemlje, na kojem živimo, pa bio taj dio politički ujedinjen pod Jugoslavijom ili ne.

Tolminsko, kao što se obično nazivlje gornji dio rijeke Soče i njezinih pritoka, jeste premašno poznato. Koliko ima Jugoslovena uopće, da znaju te planine i doline zapadno od Triglavja i severno od Gorice? Poznat je Trst i poznate su Gorica i Istra, a ti najčistiji i narodno najsvjesniji krajevi kao da su zaboravljeni. Moguće zato jer se rasteže predaleko na zapad; skoro sve do mletačkih nizina gdje prestaje naš govor i gdje leži naša narodna granica.

Pod Austrijom Tolminsko imalo je ograničenu samoupravu sa sjedištem u Tolminu, varoši, gdje rijeke Idrija, Bača i Tolminka utiču u Soču. Po ozemljiju bilo je to »glavarstvo« jedno od najvećih u Sloveniji, a po stanovništvu brojilo se medju najmanje. Tu nema većih gradova. Osim pet tržišta (Tolmin Kobarid, Cerkno, Bovec i Sv. Lucija) po staroj upravi bilo je 24 »županije« i par stotina planinskih sela (vasi). Osim par industrijalnih krajeva kod željeznice, stanovništvo je skoro sasvim zemljoradničko i bez iznimke naše. Još daleko od zapadne tolminske granice, koja je bila stara granica Austrije i Italije, rasteže se zemlja beneških (mletačkih) Slovena.

Svi glavni krajevi Tolminskog nalaze se po dolinama. Trideset kilometara severno od Gorice prva je tolminska postaja: Sv. Lucija ob Soči. To je trgovački centar gorskog krajeva, moderno tržište sa lijepim zgradama. Željeznična linija preko velikih mostova u dolinu Bače i vozi severo-istočno kroz industrijske krajeve: Bača, Podmelec, Grahovo, Hudajužna i Podbrdo.

Dolina Soče širi se kod Sv. Lucije šest do sedam kilometara severno od Tolmina. Tolmin je lijep i moderan gradić na ravnicama sa krupnim Alpama na sjeveru. Niz Soču dalje, severno i zapadno, široka, lijepa cesta vodi po plodnim ravninama u živo trgovačko mjesto Kobarid. Kobarid je poznat Slovencima kao dobro tržište. Odavde je najlakši prelaz u dolinu Nadiže, koja sa tolminske strane kreće na mletačke ravnine kroz staro slovenačko tržište St. Peter Slovenov. Svetu i osobito Italiju Kobarid je poznat pod imenom Kaporetto. Kobarid bio je — kao i Sv. Lucija i Tolmin — savim srušen u ratu.

Dvadeset kilometara dalje na sjeveru od Kobarida nalazi se alpinski gradić Bovec. To je divan kraj; grad kao bijelo gnezdo leži pod visokim i snijegom pokritim Alpama.

Ali sjeverna granica Tolmina siže još dalje, tamo daleko od Predela, do slikovitih sniježnih Alpa, tamo gdje je bila razbijena Napoleonova vojska i gdje je zaustavljena turska najeza.

Jednako dugačka kao soška i baška dolina jeste i dolina rijeke Idrije, koja od Sv. Lucije vodi skoro upravo istočno 35 kilometara do Želinskog raskršća. Jedna od cesta koje se tu sastaju vodi severno, u Cerkno (5 kilometara) i od tamo preko lijepih niskih brda, sa šumama, u Jugoslaviju.

Cerkno je kao mala metropola, pod Austrijom sudske okrug za 22 sela, divan kraj sa bijelim kućama, lijepim trgom i cestama.

Druga cesta od Želina vodi još 20 kilometara do Idrije, koja već nije na Tolminskom. Teško je opisati ove krajeve bez zemljovidne karte. Dostatno će biti ako za sada svi budemo znali da su to visoki gorski krajevi, sa bistrim, brzim rijekama i plodnim dolinama gdje žive naš narod — Jugosloveni.

Tu žive oni već odavno — skoro 14 vječika. Istorija im je skoro bila ista kao i čitave Slovene. Bili su miran narod, živili su u zadrgama, dok nisu postali robovi goričkih grofova. Njihova nesreća je u glavnom ta, da žive na zemlji koja je blizu Italije i Njemačke; zemlji koja služi kao most narodima. Sve je išlo kroz te doline. Rimljani, Goti, Huni, Madjari, Njemci i Napoleon. Turci su bili tu zaustavljeni. Dalje na zapad nisu mogli. Tu su se bili i najluči bojevi svjetskoga rata.

Tolminsko je poznato kroz historiju i zbog svojih čestih pobuna protiv tudišnjih njemačkih i talijanskih barona. Najveći ustank dugi Tolminski kmetovi pred par stotinama godina i taj je svršio nesretno po njih, pogibijom sedmorice vodja. Golju i Kobala te pet drugih objesiš god. 1714 talijanski grofovi u Gorici. Pobune su s vremenom prestale, ali narod je nastavljao borbu sretstvima koja su bolje odgovarala prilikama. Prošlog vječika, kad se je budila narodna svijest, Tolminci su bili prvi kod Slovenaca. Kad im država nije dala, gradili su sami svoje škole. Skoro svako selo podiglo je svoju čitaonicu, svoje kulturne zgrade i ustanovilo svoje privredne zadruge za seljake za drvnu industriju, čipkarstvo, električne centrale i još zadružno banjarstvo. Narod nije nikad bio bogat, ali se je sa modernim zadrgama dugao do uzrog kulturnog života. Školu Tolminac volje po nagonu, voli red i čistoću. Nepisanih nema. Najljepše zgrade na Tolminskom su škole, a kuće, akoprem su skromne, čiste su i prijatne.

Prilike danas, međutim, nisu onakve kakve su bile. Zadruga nema više; raspunjene su i zabranjene. Biblioteka i škola isto tako nema više. Pod novom upravom narod se vraća u položaj u kojem je bio prije 200 godina.

* * *

Neopisivo su lijepi te tolminske gore. Na zapadu i sjeveru najviše su i nepristupne opasne Julijske Alpe sa Triglavom na jugoslovenskoj strani i sa Mangartom i Prestreljnikom na sjeveru. Matajur diže se na zapadu protiv Italije. Črnoprst i Borodni (Porezen) smanjuje se na istoku. I prirostože te gore nerazdvojno srcu Tolminca. Sav život vezan mu je s njima i sve njegove priče i poslovice bave se s njima, siječnjim Alpama i opasnim lovom.

Na Bogataju okrugloj gori izmedju Triglav i Črnaprsti, hrani se zlatan vilovit konj, Rodič se junak, od Boga zemlji blagodat, koji će pojašiti konja, pobjediti čete (vragove), osloboditi i usrećiti narod i cijeli svijet. Svaki Tolminac gaji u srcu nadu da će se skoro roditi junak.

U Trenti, gorskem selu iznad Bovca, živio je junak, gorski lovac Janez. Zavolio je djevojku Milenu, kćerku trgovca u Kobaridu. Ali Kobarid je tržište, kamo dolaze trgovci iz Mletaka, bogataši sa vrećama zlata. Milena je volila Janeza ali on je bio siromak pa je htjela da i on obogati kao i tudi trgovci.

* * *

Hajde u gore, pa mi donosi zlatne robove Zlatoroga u Triglavskim planinama.

Janez je znao opasnost, ali kud ne odvede čovjeka ljubav, nerasudna i strastna. Dugao se je visoko preko Trenta, preko padina i izvora Soče, u opasne visine i stigao na rajske lijepa Triglavskog polja. U žarkom ljetu ugledao je stado sniježno bijelih koza sa Zlatorogom na najvišoj stepenici. Slijedio ga je da ga ubije i otme zlatne robove za svoju Milenu.

Pucao je Zlatorog padne pa se opet digne. Iz svake kapljice crvene krvи odmah izrasle bijela triglavskog ruža (planinka). Zlatorog popase te ruže, rana mu se zacieli i on dobija novog života.

Janez hoće da puca opet, ali sada Zlatorog okreće protiv njega. Zaiske se na suncu zlatni rogori i svjetlo oduzima vid Janezu i on pada u duboki ponor. Ljut po radi čovječanske sebičnosti Zlatorog uništava sve lijepa poljana u triglavskim planinama.

Cekala je Milena na dragog Janeza i žalila što ga je poslala na opasan lov. Ali cekala je uzalud. Nije joj više bilo do tudi trgovaca i njihova zlata. Ali prekasn! Kad je jednoga dana plakala na mostu, da su joj suze padale u silnu rijeku, u ljetnim valovima ugledala je tijelo svog neštetnog Janeza.

* * *

Takve su priče Tolminaca, lijepi i žalosni, ali pune osjećaja. A takva je i narav svakog Tolminca, puna osjećanja. On kod sve svoje marljivosti i teškog rada voli da sanja, kao svaki Sloven.

I tako Tolminci bili su svi u vatri za njihove narodne ideale da vrime tako zvanih slovenačkih narodnih tabora, u godinama poslije 1850. Val narodnog preporoda zatalasao je bio Slovenijom. Na jednom ovakovom taboru po godini 1860 Tolminci sastali su se sa desetinama hiljada svoje braće na Goriškom. Svako selo poslalo je pjevački zbor i sva tolminska selja i tržišta sakupila su se, da u mnogim hiljadama pokažu svoju narodnu svijest. Na taboru govorili su govornici o podizanju narodne svijesti, o narodnim pravima, za slobodu, za zajedničku Sloveniju.

Ali Tolminci bili su prvi, koji su pošli preko uzane misli ujedinjene Slovenije. Njihova ideja već onda bila je mnogo veća i šira: jugoslovenska. Kad im dodje red da pjevaju taboru od stotine hiljada ljudi, ne izabareš onih dana popularnu »Naprej zastava slave«, nego Slovencima tada nepoznatu pjesmu: »Što čutiš, Srbine tužni!«

Pjesma jaka i prodirna, pjevana čistim grlima tolminških gorštaka, isla je do srca svima. Bila je glasnik nove ideje ujedinjenja svih Jugoslovena.

Gdje su Tolminci dobili i naučili tu pjesmu? Samo oni znaju. Nije bilo to lako onih dana austrijskog apsolutizma sakruti učenje srpske pjesme. Ali Tolminci znali su. Od hiljade pjevača niko nije nikom ništa kazao, dok nije došlo vrijeme da zaori njihov glas na uši stotina žandara.

Kad već pričam o prvom interesovanju Tolminaca za Srbiju i Jugoslaviju, treba da ispričam, kako smo na Tolminskom primili za vrijeme rata srpske zarobljenike, poslane na rad k nama u zaledje. Još se dobro sjećam kako ih dočekasmo u mom rođnom kraju na Tolminskom. Obučeni bili su u tamno modra odijela, dosta lijepa za zarobljenike, sa plavim šajkačama, a veoma slabim cipelama — dobar dokaz da su morali dugo pješice putovati. Bili su to srednje-dobri momci, visoki i rezervisani, a prijatni u razgovoru. Komanda nije dozvoljavala da govore s nama, ali uvijek se nekako udesilo, da smo se potajno sastali i razgovarali.

Kako lijepi su bili ti tajni razgovori! Nikad prije nisu oni čuli slovenački i mi smo znali samo reći iz onda popularne, ali ne dozvoljene pjesme: »Što čutiš, Srbine tužni?« Razgovor svakako nije bio teško. Naučili su oni po našu i naučili mi po njihovu skoro preko noći. O. su voljeli našu zastavu; voljeli su nas i sve naše, a iznad svega naše dievojke. I bogme, koliko god

ih volimo i mi sami, nikad se sa Srbima vedno, ko si bil še otrok, gori na Breg. Slobodni skupaj na materin grob. Zdaj, ko so medenice (kruške) zrele ki si ih vedno imel tako rad. Goda iepo te prosi. Ijubi sin, nit ne poskušaj, da dođeš domov. No bene stvari s već ne želim tako kako da

te vidim doma, toda prosim Te ne hodo. Ce prideš v Evropu, kar v Jugoslaviju budi. Javi mi se iz Ljubljane, u Loke, bomi se dobit dovoljenje, da pridem k Tebi. To pa le stori Komaj čakam da te vidim, ali ne hodi mi domov.

Tako težko mi je, da Ti ne morem pisati. Od zalosti si želim smrti.

Tvoj oča Janez.

Teško je i meni. Dom bio bogat ili skroman, je uvijek lijep — najbolje što čovjek ima. I taj dom je Tolmincu najveće dobro. Brani ga i drži. Dom mu je veselje, sreća, život.

Spomenuo sam već o voditeljima naroda našeg sa Preporoda i kasnije. Tolminski gori dale su mnoge od njih i davale ih, Tu su gori, u kojima prebiva slobodan duh. Dante, najveći poeta Italije, tražio je utočište pred svojim progoniteljima u tolminskim planinama. Kod Tolmina se još danas nalazi »Danteova jama« o kojoj se govori, da je sakrivala i čuvala Dantea i dala mu ideju za njegovu najveću pjesmu.

Na Tolminskom, u Vrsnu kod Kobarida, rodio se i živio jedan od najvećih naših pjesnika — Simon Gregorčić. Vario je te

gore sve, kao što je Njegoš volio svoju Crnu Goru. Sva mesta, sve nizine nisu mu pružale one sreće, koju je nalazio i želio operati na svojim tolminskim gorama. Već u sumrak svog života, još je želio »Nazaj u raj« i dao tu najlepšu pjesmu osjećaja. Želja mu se je ispunila tek nakon što je umro. Sva Gorica i sav Tolmin išli su na sprovod pod Krn, glavnu goru tolminsku. Tamo je bio sahranjen, ali ni tamo nije imao mira i pokoja. Novi gospodari uništili mu spomenik na groblju.

Jedan od najboljih matematičara prošlog vijeka, Fran Močnik, rodio se je u Cerknem na Tolminskom.

Nadbiskup Fran B. Sedej, mučenik naše generacije, bio mu je susjed po rodu.

Jedan od najboljih literata danas u Jugoslaviji, Fran Bevk, rodom je iz Bukova na Tolminskom, zatim Simon Rutar, geograf i naš prvi sociolog i mnogi drugi.

Nije onda bez razloga, kad se govori da su Tolminci ponosni ljudi. Jesu i imaju pravo na to. U zdravu narodu radaju se uvijek jaki i umni vodje na dobro čovječanstva i ponos svoga rodнog kraja.

Ako ma bilo člja sila progna i slomili vodje danas, iskrsnut će iz zdrave sredine narodne novi voditelji i pravci da prednjače i predvode narod u surašnjici. Dodir sa stijenama Bogataj, sa sniježnim vrhuncima Borodina oživljavat će, vaskrsavaće zamrle snage, radijati nove vodje i predvodnike — i slobodarski duh koji vije i provijava tolminskim gorama živjet će vječno.

To je snaga koja nas drži, nas koji svaki dan u tudižini dočaravamo Bogataj i Borodin.

Andrej Kobal.

Kolumbija Universiti, New York.

NA POČETKU NOVE GODINE MOLIMO:

1. preplatnike, da obnove preplatu, da bi list mogao nesmetano da izlazi;

2. stare dužnike, da učine svoju dužnost, koju nisu učinili u pravo vrijeme;

3. društva i pojedince, kojima smo poslali spiskove neutjeranih preplata u njihovoj okolini, da nam što prije dohvate inkasirane preplate ili da nam u protivnom slučaju vratre spiskove da se uzmognemo obratiti na nekoga drugoga;

4. sve prijatelje molimo, da propagiraju naš list, da ga preporučaju svojim prijateljima i znancima, kako bi se broj preplatnika povećao, te kako bi »Istra« dosegla nakladu, koja bi joj omogućava solidan opstanak.

UPRAVA.

Naručuite

DŽEPNI KALENDAR

EMIGRANT

ZA GODINU 1933

Poslužite se našom narudžbenicom koja je odštampana iza ovoz oglasa na idućoj strani dolje.

Uprava lista „ISTRA“, Zagreb
MASARYKOVA ULICA BR. 28a

BENEŠKA SLOVENIJA

PREDAVANJE DRA HENRIKA TUME »O AVTONOMNI UPRAVI BENESKE SLOVENIJE DO ZAVLADE AUSTRIJE.«

V sredo 11. t. m. se je v Ljubljani v prostorih restavracije »Zvezda« vršilo pod okriljem »Pravnika« predavanje D. H. Tume »O avtonomni upravi Beneške Slovenije do zavlače Avstrije. Ljubljansko »Jutro« piše: Izvajanja g. predavatelja, ki razpolaga z globokim znanjem sociologije, jezikoslovja in zgodovine, so bila še posebno zanimiva z bog okolnosti, ker je predavatelj neštetokrat kot turist sam prepotoval v vseh smereh Beneško Slovenijo in na licu mesta zbiral dragocene gradivo in živa pričevanja. V svojem globoko zasnovanem predavanju je tako g. predavatelj podal sintezo svojega več nego tridesetletnega znanstvenega proučevanja beneških Slovenscev, za katere se javnost še vedno mnogo premalo zanima.

Svoja pravno-zgodovinska izvajanja je g. predavatelj naslonil na socioški, antropogeografski in splošno-zgodovinski uvod, v katerem je iskal razlagi za samostojni razvoj te veje slovenskega naroda. Ponazorjeval je svoja izvajanja na Italijanskem zemljevidu, ki je bil izdelan v zimi leta 1919-1920. Ta zemljevid kaže takratne maksimalne zahteve Italije: zarisana meja še ne obsegata Mangartove skupine in sosednega ozemlja. In kmalu nato je sledil Rapallo! Gospod predavatelj je omenil tudi težave zgodovinarja pri preiskavanju preteklosti Beneške Slovenije, ker je Italija pri zasedbi leta 1866. uničila veliko večino dragocenih arhivov in ji prodala kot makulaturo.

Današnji beneški Slovenci se dele na tri dialekete: na trško, nadižko in idrijsko narečje. Najbližji knjižni slovenščini je zadnji; prvi pa ima mnogo sorodnosti s hrvatsčino. Te sorodnosti je razlagal predavatelj v dejstvu, da so med Slovenci zaostali drobci hrvatskih čet. Na to kaže ime Pagus Croat. (hrvaški okraj) na Koroškem, ki se je ohranil do X. stoletja.

Do leta 1420., ko je prišla pod beneško republiko, je spadala Beneška Slovenija pod jurisdikcijo oglejskih patrijarhov. V oni dobi ni obsegala samo predgorja Julijskih Alp kot danes. Beneški Slovenci so se razprostirali daleč v Furlansko-beneško ravino. Še v XIV stoletju je velik del videmskega prebivalstva govoril slovenski, kakor so tudi v furlanski nižini, kakor priča Nicoletti, rajši govorili slovenski, ker je furlanščina bila pre malo olikan jezik. Slovensko ljudstvo je takrat segalo skoro do dorja. Ta slovenska zapadna veja pa ni bila samo mogočnejša kakor danes, ampak je bila tudi v mnogo tejnješih stikih z ostalimi deli Slovenscev. Dokler je Beneška Slovenija bila še pod jurisdikcijo oglejskih patrijarhov, so preko nje sle trgovske poti. Najbolj zanimiva je ona, ki je ohranila do danes naziv »Slovenska pot« in ki je šla od Čedada do Škofje Loke.

Zivahnna transitna trgovina je oslabela, ko je prišla v te kraje Beneška republika. Tako so oslabeli stiki z ostalimi Slovenci. Ker Beneška republika Slovencem ni odvezla njihove davne upravne in sodne ureditve, so bili podani pogoji za posebno in samostojno življenje beneških Slovenscev.

Stara upravna in sodna enota beneških Slovenscev je bila soseska, ki je geografski in gospodarski pojem. Oblast in tej enoti je vršila sosednja, zbor vseh gospodarjev v soseski, ki se je vsako nedeljo na klic zvona zbral okrog kamenite mize. Sosednja je najprej reševala upravna vprašanja (ceste, cerkev, davščine), potem pa spore med svojimi člani.

Soseska je srednjeevropskim narodima gotovo nekaj sličnega. Tudi Furlani imajo svoje vicinie. Sosednja je pa za to dobo nekaj specifično slovenskega, tako da se s postopnim povrjanjem soseske sicer obranjajo in spreminjajo v vicinie, da pa sosednje kot avtonomen organ popolnoma izginjajo.

V soseskah se je živelio, upravljalo in sodilo po starem običajnem pravu, globoko vkoreninjenem v narodni zavesti. Mnogokrat so se soseske obračale v resolucijah na svoje višje instance z opominom, naj sodijo po starih običajih. V primerih nejasnosti se je običaj, ki naj bi veljal, posebej po zaupnikih ugotavljal. Sele v 18. stoletju so odvetniki iz Čedada nastopali pred slovenskimi sosednjami in pričeli uveljavljati rimske pravo in deloma proces.

Beneški Slovenci so imeli tudi svojo drugo in tretjo instanco. 36 sosesk je poslalo svoje župane v dve dvanaeststji. Dvanaeststja, v kateri je bilo organiziranih 15 sosesk desnega brega Nadiže, se je sestajala v Landru, druga, v kateri so bile organizirane ostale slovenske soseske z levega brega Nadiže, pa v Mjersi. Pri Sv. Krnu pa sta se enkrat na leto združili obe dvanaeststji v tretjo instanco, pravi parlament, ki se je imenoval več. Scenerija tega spomladanskega zasedanja je bila eden najlepših pogledov: oko je šlo po gorskih vrhovih v ozadju. Kot povsod, so tudi tukaj Slovenci izbrali za svoje javno življenje lepo prirodno okolico.

V poznejši dobi so fevdaci pridobili formalno jurisdikcijo. To so izvrševali po svojih poslancih, ki so sodnim zborovanjem samo prisostvovali; sodili pa so domači sodniki. Kako močen je bil domači pravni element, priča to, da so mnogi izrazi kakor n. pr. pravda, klada itd. tudi v latinskih in laških tekstih ostali slovenski. Zavest avtonomnosti, ki se je ohranila tudi še v dobi, ko so tudi odvetnici že davno uveljavili rimske pravo, seveda tudi iz obrazca sodb, ki pričenjajo tako: »Mi (sledijo imena sodnikov) zbrani v prisotnosti poslanca g. X. smo razsodili...«

Beneška Slovenija je imela svojo obroženo četo 200 mož, katere naloga je bila, da straži pet na svojem ozemlju ležečih prelazov. Zato pa je Beneška Slovenija bila prosta vsake vojaške službe izven svojih mej. Imela je svoje finance. Tudi kulturno življenje je imelo skupne manifestacije. Najznačilnejši njegov izraz je bil vsakoletni pasijon pri Sv. Krnu. Beneška Slovenija je bila tako nekaka samostojna državica.

Za krasna izvajanja so se prisotni zahvalili g. predavatelju z živim odobravljajem, predsednik Pravnika prof. Dolenc pa je v zaključni besedi izrazil željo, da bi prizadevanje g. predavatelja dobito primerno podporo pri merodajnih činiteljih.

Elektrifikacija železnica u Julijskoj Krajini

Trst, januara 1933. Kako talijanski listovi javljaju, odlučila je fašistička vlada, da izvrši postepeno elektrifikaciju velikog dijela železničke mreže u severnoj Italiji. Kako ova elektrifikacija iziskuje velike troškove i dugotrajne tehničke radove, to će se ona samo postepeno moći ostvariti prema planu koji je več izradjen.

Po tom planu ima se elektrifikacija

Krasu-Rijeka.

Ovdje odrezati

NARUDŽBENICA

kojom naručujem od uprave lista »Istra« u Zagrebu — kom. džepnog kalendarja »Emigrant« za godinu 1933. a Din 10 — po komadu, ukupno Din — koju Vam sumu danas šaljem sa Vašom čekovnom uplatnicom br. 36.789.

Molimo mi	Ime i prezime _____
Zanimanje _____	
Mjesto _____	
Z. pošta _____	

Poslužite se sa našom čekovnom uplatnicom broj 36.789, koju možete dobiti n. svakoj pošti

NOVA EMIGRANTSKA ORGANIZACIJA U SARAJEVU „GORTAN-BAZOVICA“

Naš pokret sve se više širi. U posljednje vrijeme osnovalo se nekoliko novih emigrantskih organizacija i znatno se povećao broj organizovanih emigranata. U redovima emigranata osjeća se potreba organizovanja, jer se opaža, da je u organizaciji snaga i jedinc organozovani možemo nešto da značimo. Ustanovljenje Saveza delovalo je korisno na širenje ideje organizovanja, a takodjer i list »Istra« vrši u tom pravcu korisnu propagandu.

U Sarajevu živi takodjer izvjetan broj naših emigranata koji do sada nisu bili organizovani. U posljednje vrijeme počeli su i ti naši emigranti da se sastaju da se upoznavaju među sobom i da smisljavaju kako bi se organizovali i dogovorili se. Okupili su se najprije oni koji su najbliži, a s vremenom, če se sigurno njihov krug proširiti i sarajevski će emigranti bez sumnje formirati značajnu našu organizaciju. Zapravo prvu emigrantsku organizaciju u Bosni.

U nedelju 8. ovog mjeseca u deset sati prije podne održan je prvi sastanak naših emigranata u Sarajevu, u Hotel Imperijalu. Na tom je sastanku prisustvovalo relativno mnogo emigranata, a bilo je i ostalih građana iz Sarajeva. Sastanak je otvorio g. Benčić Franjo koji je u svom govoru istakao značenje sastanka i potrebu jedne jakе organizacije u Sarajevu. Treba stvoriti vezu među emigrantima, treba se organizovati, da bi se kroz organizaciju mogla da propagira i širi ideja koju svu nosimo u dušama, a kojoj treba dati maha. Moramo postati čvrsto organizovana politička grupa, moramo nastojati da manifestujemo svoju političku zrelost i da preciziramo svoj politički cilj. Organizacija u Sarajevu posvetiće će u prvom redu političkom cilju svoje snage. Brinut će se za materialne potrebe emigranata u koliko joli bude moguće i samo u toliko koliko to bude od potrebe da se učvrste naši redovi u radu na političkom polju. Svi naši čo-

vjek mora da vodi brigu o svom materijalnom osiguranju u prvom redu zato, da bi se sposobio za rad na ostvarenju velikih ciljeva. Treba povesti odlučnu borbu u tom pravcu i zauzeti stav prema onima, koji su to zaboravili, koji su se asimilirali s okolinom, u kojoj su se našli i u kojoj materijalno dobro stoe. U svom govoru g. Benčić govor, o emigracijama uopće spominje rusk i talijansku antišištičku emigraciju i njezine metode borbe. Ovaj je govor bio s pažnjom i odobravanjem slušan.

Nakon toga predlaže g. H. Djuro, nastavnik odlučni propagator i borac za prava našeg naroda u Julijskoj Krajini, da se pošalje telegram Ni Vel Kraju i g. banu Drinske banovine što skupština s oduševljenjem prihvata.

Nakon toga su precizirana pravila društva i prihvaćeno je ime društva »Gortan-Bazovica«. Prešlo se na izbor uprave i nadzornog odbora. Kao predsjednik izabran je Franjo Benčić činovnik, potpredsjednik Djuro H. nastavnik, tajnik Čedomir Andjelković dnevničar blagajnik Franjo Veha činovnik i za odborne birani su: Vladimir Kenda, preparator Safat Nikšić, trgovac putnik Josip Vodovivec, stolar Andrej Testen, električar Viktor Stok, podrumar zamjenik Vjenceslav Stoker, stolar Martin Pavlaš stolar, Antun Kaluža, kolač Ernest Kovačić, lilar. U nadzori odbor birani su: Antun Grželj, Franjo Bašagić, Antun Stokar, zamjenici: Franjo Grželj, Franjo Vodopivec.

Skupština je bila duga i plodna zaključena je u tri sata popodne. Prva je sednica društva bila 13. januara.

Zelimo novom društvu da na zacrtanom programu poradi što zdušnije pa da svojim postojanjem koristi našoj općoj stvari i propagandi naših misli u Bosni, koja je u tom pogledu vrlo zahvaljan teren. Nadam se, da ćemo u društvu »Gortan-Bazovica« imati vrijednu jedinicu Saveza emigranata

KRASNO USPELA KONCERTNA PRIREDITEV „SLOGE“ V KRANJU

14. januar je bil brez dvoma za Kranj dogodek. Tega mnenja so vsi. Odbor »Sloge« si je nadel našlo prirediti koncert z družabnim večerom in se mu je v ta namen posrečilo pridobiti za sodelovanje odlične pevske moći kot je tenorist Ljubljanske opere g. Banovec, virtuoza na violinisti g. Rupel in dirigent kr. opere g. dr. Svara. Posrečilo se mu je nadalje pridobiti konservatoristin gd. Igličev in gd. Hraščevčev ter konservatorista g. Janovskega. Se preden so bili letaki izdati, se je po mestu izprševalo o koncertu, potem pa, ko so bili letaki nalepljeni, je bilo zanimanje vedno večje.

Velika dvorana v Narodnem domu, okrašena s trobojnicama in kraljevo sliko ter z grbi mest iz Julijske Krajine, je spremljala vso elito kranjskega mesta, udeležili pa so se prireditve tudi srednji in delavski sloji. Posebno številno je bilo zastopano dajoča. Da so bili zbrani tudi vsi emigranti, ki dobro misli, ni treba še posebej omenjati. Ni pa lepo niti koristno ravnati tistih, ki se celo v takih trenutkih države ob strani in sami opazujejo. Dvorana je bila razprodana.

Kmalu po pol devetih je nastopil društveni moški zbor, 16 naših fantov in mož. Bile je to njegov krst. Saj še ni nastopil pred publiko, kot je bila zbrana ta večer v dvoranu. Zato ni čuda, če je bil njegov prvi nastop malo plah in nesiguren. Sledili so solo-točke opernega tenorista gda. Banovca. Tako lahko, in mehko je zadelen njegov glas po akustični dvorani. Namah so vtihnili vsi, slišati je bilo samo pritajeno dihanje in zvoke, ki so božljuno. Po končani skladbi pa aplavz, da ga moramo poti počitek da bodijo k vajam, potem moramo te požrtvovalne ljudi samo občudovati in jih v njihovi požrtvovalnosti posnemati. Brez dvoma pa zasluži veliko priznanje tudi društveni pevovodja tov. Lasič, kateremu se je posrečilo zbor ustavoviti in ga spraviti do take višine. Ploskanje, ki je sledilo zadnjim točkam, se je še pomnožilo, ko je na splošno željio v koncu dodal še eno točko tenorist g. Banovca, katerega je publika burno aplavdirala in pozdravila z veselimi živjo-klici.

O koncertu samem naj zadostujejo samo besede uglednega gospoda iz Kranja, ki je dejal: »V Kranju že dolgo nismo niti slišali niti doživeli kaj takega. K vašemu delu moram tako odboru kot vsem primorcem samo iskreno čestitati!« Po koncertu se je razvila prijetna prosta zabava s plesom, na kateri so ostali skoro vsi udeleženci koncerta, in se je zaključila še rano zjutra.

PRIMORSKO PROSVETNO IN PODPORNO DRUŠTVO SLOGA V KRANJU

se naši skrenejo zahvaljuje vsem, ki so pripomogli bodisi z darili, ali na kak drug način, da je naš koncert zvezan z družabnim večerom dne 14. t. m. tako sijajno uspel.

Posebno pa se zahvaljuje članom Ijubljanske opere gg. Banovca Rupela in dirigentu dr. Svari, kakor tudi konservatoristinam gd. Igličevi in gd. Hraščevčevi ter konservatoristu gdu. Janovskemu.

Končno še enkrat vsem ostalim in načenjem občinstvu za obisk — Odbor

Ig. Breznikar
Trgovina kave i čaja. — Vlastita elektropriziona i elektromlin za mljevenje
ZAGREB. ILICA BROJ 65
Telefon 7657

ODLIKOVANI KROJAČKI SALON ZA GOSPODU

A. Slavec
ZAGREB

Mesnička ulica br. 1. Telefon br. 74-43
VELIKO SKLADISTE NAJMODERNIJIH PRVORAZREDNIH ENGLESKIH ŠTOFOVA

